

2017, No 3–4, 233–238

Библиофилство

АННА АНГЕЛОВА

Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“

✉ anna@libsu.uni-sofia.bg

ДИСЕРТАЦИЯТА НА Д-Р ПЕТЪР БЕРОН**Анотация:**

Университетската библиотека притежава уникален екземпляр от дисертацията на д-р Петър Берон. През 1988 г. по време на държавно посещение в България президентът на Германия Рихард фон Вайцекер подарява на ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ специално изработено за посещението копие на дисертацията на д-р Петър Берон „*Dissertatio inauguralis sistens Novum Lecanometron et Embryometron quam pro summis in Medicina, Chirurgia et Arte*“ – факсимилно издание в единствен екземпляр. Дисертацията е поставена в специален футляр, изработен от картон, облечен в бежова кожа и подплатен с кафяво кадифе. Факсимилето на самата дисертация е книжно тяло което съдържа 24 страници с размери 15 см x 21 см.

Ключови думи:

Петър Берон, Буквар, дисертация, медицина, хирургия, акушерство, натурфилософия, физика, химия, метеорология, земен магнетизъм, вълнова теория, емисионна теория на светлината, Панепистемия

В света на българската възрожденска книжнина чуждоезичните текстове са рядкост¹ и към тях посягат малцина. Още по-далечен и неразбран остава светът на истинското научно търсене. Независимо от броя на образованите в чужбина българи, получили солидно образова-

¹ В специфичния библиографски комплекс на българската възрожденска книжнина, обхващаш периода 1806–1878 г., досега са установени 2039 старопечатни книги, като от тях само 157 са на чужди езици. На чужди езици публикуват едва 48 автори, като никой от тях не може да се сравни с д-р Петър Берон по броя, обема и тематичния обхват на публикуваните съчинения.

ние в европейските университети², сред тях едва десетина, предимно медици, пишат дисертации.

Поел по пътя на европейската наука във време, когато се появяват първите ни печатни книги, в колективната българска памет д-р Петър Берон остава завинаги свързан със своя прочут Буквар, който сам по себе си е епоха и остава най-ярката връзка между българите и Западния свят. Повече от четири десетилетия Букварът, който „отваря нова страница в историята на българската култура“ (Йоцов 1939: XXXII) [9], насочва към светско обучение на новобългарски език и очертава хоризонта на българското образование.

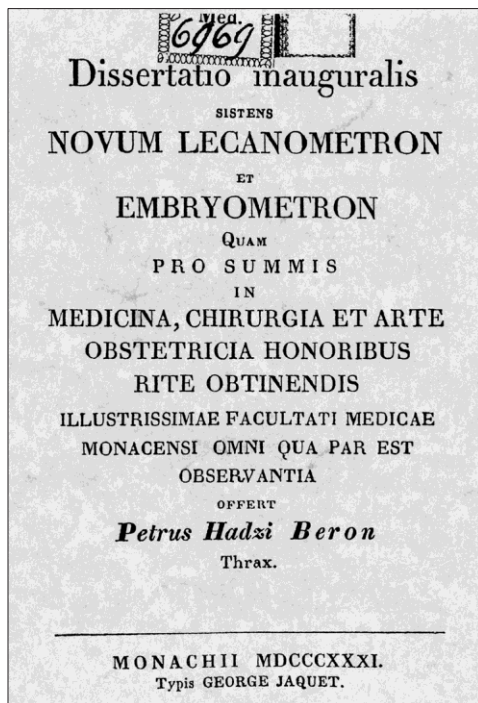
Надскочил времето си, неразбран от своите съвременници, Петър Берон остава вграден „в сянката на своя буквар, на тая малка книжка, която едничка запазва името му от забравата“ (Йоцов 1939: XXXII) [1] [3] [9]. Едновременно с това, фанатично устремен и отдаден на творческите си хрумвания, д-р Берон търси упорито нови физически закони, химични формули, чертае атласи и изследва посоките на ветровете.

Първият българин, удостоен с титлата „доктор по медицина, хирургия и акушерство“, е Петър Берон³. Университетската библиотека притежава уникален екземпляр от дисертацията му. През 1988 г. по време на държавно посещение в България президентът на Германия Рихард фон Вайцекер подарява на Ректора на Софийския университет специално изработено копие на дисертацията на д-р Петър Берон – факсимилно издание в единствен екземпляр.

Дисертацията е поставена в специален футляр (с размери 29 см. х 21 см.), изработен от картон, облечен в бежова кожа и подплатен с кафяво кадифе. Върху външната страна на горния капак е възпроизведен портретът на Петър Берон от паметната плоча, поставена на къщата на улица „Карлщрасе“ № 13 в Хайделберг, в която известният възрожде-

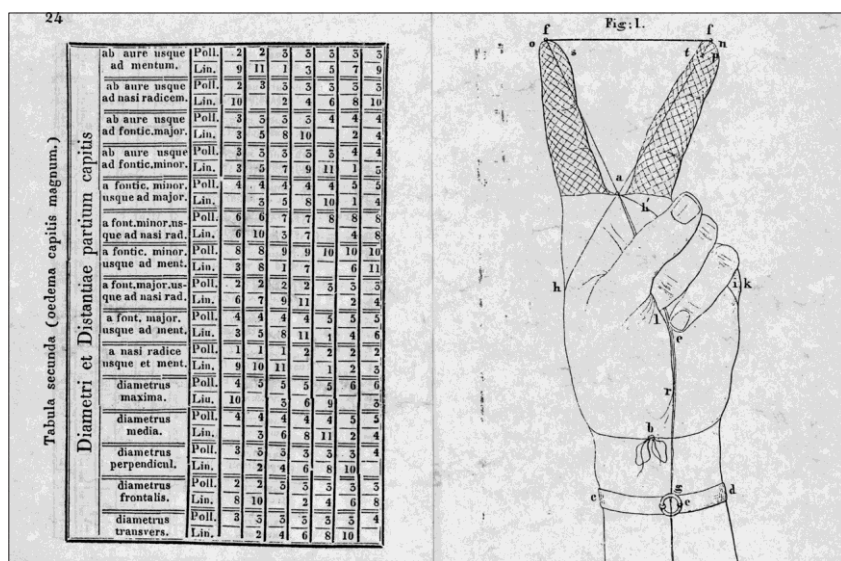
² Николай Генчев определя броя им на около 600 души (вж. Българската възрожденска интелигенция 1988: 6 [3]).

³ Преди него през 1816 г. във Вюрцбург Атанас Богориди защитава медицинска дисертация, която е отпечатана през 1817 г.

нец живее като студент. Факсимилето на самата дисертация е книжно тяло, което съдържа 24 страници (с размери 15 см. x 21 см.).

През 1831 г. Петър Берон под ръководството на проф. Йохан Баптист фон Вайсброд⁴ защитава успешно своята докторска дисертация в Мюнхенския университет – *Dissertatio inauguralis sistens Novum Lecanometron et Embryometron quam pro summis in Medicina, Chirurgia et Arte obstetricia honoribus rite obtinendis illustrissimae Facultati Medicae Monacensi omni qua par est observantia offert Petrus Hadzi Beron Thrax* (‘Встъпителна дисертация върху нов тазомер и ембриометър, представена с всичкото уважение, което му се дължи, на преславния Мюнхенски медицински факултет за получаване на висшето отличие по медицина, хирургия и акушерско изкуство от Петър хаджи Берон Трак(иец)’).

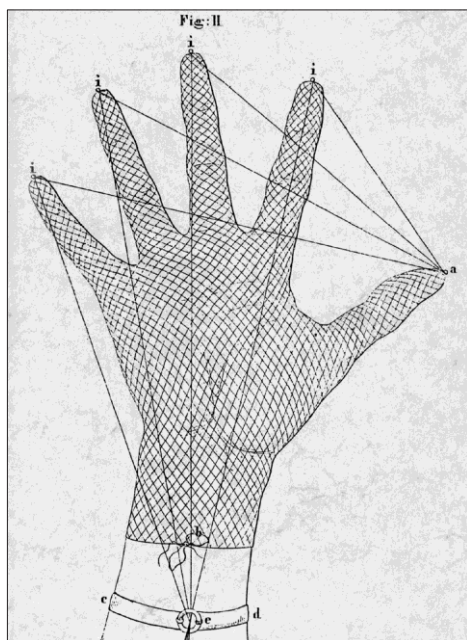

Дисертационният труд се състои от две части, обединени от предлаганото от автора ново средство за измерване на таза – „тазомер“⁴⁵ и приложението му при измерването на плода като „ембриометър“⁴⁶. Дисертацията е написана според академичните традиции на латински език, но още в наименованието се проявява новаторският подход на владеещия гръцки език млад учен с въвеждането на съставените от него неологизми „lecanometron“ и „embryometron“ вместо „lecanometrum“ и съответно „embryometrum“⁴⁶.

⁴ Според Хр. Янакиев самият проф. Вайсброд е бил под силното влияние на натурфилософията в медицината (вж. Янакиев 1962: 131) [8].

⁵ „Моят тазомер се състои от два или повече плетени пръста, дълги колкото пръстите на ръката, подобни на мрежа, направена от ленени конци, които в долната си част са свързани помежду си“ (вж. Киркова 1962: 179) [5].

⁶ Т. Кирова изказва предположението, че е възможно П. Берон да е написал ди-

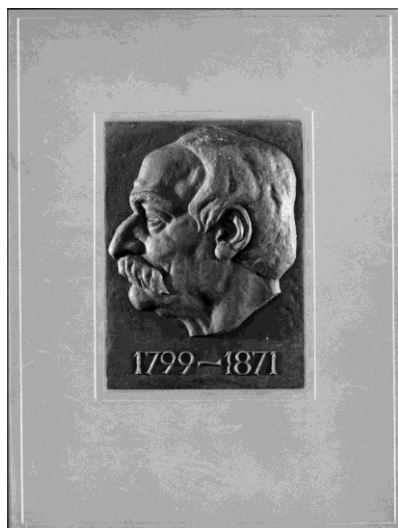
Първата част включва няколко кратки глави: изложение на новия метод за измерване на таза, възражения, оборване на възраженията, предимства на предложения метод. Като приложение към тази част са поместени две скици (рисунки) на пръсти и плетена ръкавица. Втората част е по-къса, синтетична и без раздели, но към нея в края на текста са приложени таблици с изчисления. В предложената теза Петър Берон неколккратно подчертава своя иновативен метод и се застъпва категорично за метода на ръчното измерване, като отхвърля използваните за тази цел инструменти.

Авторът на прочутия Рибен буквар (1824) е без съмнение първият българин, дръзнал да мери сили с европейската наука. Учи философия в Хайделберг и медицина в Мюнхен. Учен-енциклопедист, той е сред малцината българи, които преодоляват ограниченията на българското книжовно пространство и се вписват успешно в европейската наука от XIX в. Овладал съвременните природни и хуманитарни науки и попаднал под силното влияние на модерните по това време идеи на натурфилософията, Петър Берон оставя огромно по обем научно творчество – общо над 10 000 страници. Освен на гръцки, пише на латински, френски, румънски, немски и английски език и публикува трудове в различни области на знанието – физика, философия, химия, астрономия, метеорология и др. В периода 1861–1867 г. реализира най-мощния си научен проект – създава и издава своя натурфилософска система, разработена в седемтомната “Panépistème” (‘Всенаука’), с идеята да обобщи постигнатите научни знания и да представи една нова, мащабна концепция за човека и вселената, воден от убеждението, че всички науки са свързани помежду си.

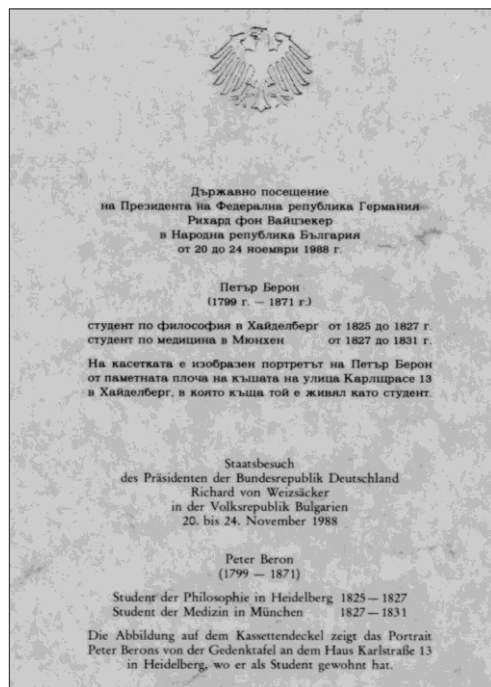
Днес от дистанцията на времето при прегледа на научните постижения на д-р Петър Берон ясно се вижда, че все още няма еднозначна оценка за неговото дело. Създадени далеч от пределите на България, научните съчинения на Берон остават чужди и неразбрани от неговите съвременници. Те са чужди и до днес. Бяха необходими цели 145 години след обнародването на „Славянска философия“⁷, за да се появи в

сертиацията си първо на гръцки език, а след това да е преведена на латински (Киркова 1962: 154–155) [5].

⁷ Освен посоченото съчинение от огромното научно творчество на д-р П. Берон

На лицевата страна на футляра е възпроизведено умалено копие на барелефа върху паметната плоча, поставена на къщата на ул. „Карлсрае“ № 13 в Хайделберг, където Петър Берон е живял като студент.

книжовното ни пространство първото академично, т. е. критично издание на български на Бероновото съчинение (Берон 2000) [2], което излага в „относително завършен вид неговата натурфилософска система“ (Марчев 2000: 46) [6].

Няма съмнение, че Петър Берон е голямото изключение на възрожденската ни култура. Странен е този наш самобитен учен, който упорито въвежда и използва своя собствена терминологична система и изповядва една анахронична натурфилософия, но и самата „тогавашна натурфилософия е анахронизъм, тя е анахронизъм в съответните трудове и у Хегел, и още повече у Шелинг“ (Стойнев 2000: 6) [7], ако мислено се освободим от митичния ореол, обвинил имената на тези мислители. С присъщия скептицизъм, базиран на знанията и натрупания научен опит, като оценяваме делото на Петър Берон днес, не може да отменим идеите му за изследване на „земния магнетизъм“, „пространство и време“, тезата му за „вълновата система“ и концепцията му за обединяването на „вълновата и емисионна теория на светлината“ – идея „сама по себе си гениална, независимо

на български е публикувано като самостоятелно издание – „Произход на физическите и естествените науки и на метафизическите и нравствените науки“ (‘Origine de sciences physiques et naturelles et des sciences metaphysiques et morales constatee suivant les lois physiques dans l’orig’) (1978) на издателство „Наука и изкуство“. В сборника „Д-р Петър Берон по материали от архива на д-р Васил Бакърджиев“ (1999) на Университетското издателство „Св. Климент Охридски“ са включени съчиненията – „Върху пожарите и градувето“ (1851) и „Изложение на една система против пожар, одобрена в Лондон от флотата и пожарната команда“ (1863).

от конкретния начин за нейното осъществяване...“ (Калицин 1962: 119) [4]. Със същия широк размах Берон се докосва и до едно от схващанията на модерната физика много преди Макс Планк и Алберт Айнщайн, твърдейки че „не само веществото, но и светлината и топлината се състоят от атоми“ (Калицин 1962: 119) [4]. Така, погълнат от идейния европейски водовъртеж, натрупал грамада от знания и изпреварил с цяло столетие духовните български стремежи, д-р Петър Берон се отдалечава от възжеланията на народа си, издигайки се до висотата на своя самотен пиедестал.

Литература

- [1] Берон 1939: Берон, П. *Буквар с различни поучения*. (Фототипно издание, стъкмено с увод и бележки от Б. Йоцов.) София, 1939, 173 с.
- [2] Берон 2000: Берон, П. *Славянска философия*. Съст. и ред. А. Стойнев. София, АИ „Проф. М. Дринов“, 2000, 216 с.
- [3] Генчев 1988: Генчев, Н. *Българската възрожденска интелигенция*. София, ДИ „Петър Берон“, 1988, 739 с.
- [4] Калицин 1962: Калицин, Н. Възгледите на Петър Берон в неговата „Небесна физика“. В: Петър Берон. *Изследвания и материали*. Съст. М. М. Гечев. София, БАН, 1962, с. 111–120.
- [5] Киркова 1962: Киркова, Т. Встъпителна дисертация върху нов тазомер и ембриометър. В: Петър Берон. *Изследвания и материали*. Съст. М. М. Гечев. София, БАН, 1962, с. 153–162.
- [6] Марчев 2000: Марчев, Ф. Славянска философия – основа на натурфилософската система на д-р Петър Берон. // *Философски алтернативи*, 2000, № 5–6, с. 38–46.
- [7] Стойнев 2000: Стойнев, А. Няколко думи за това издание. В: Берон, П. *Славянска философия*. София, 2000, с. 5–8.
- [8] Янакиев 1962: Янакиев, Хр. Медицинска дейност и възгледи на Петър Берон. В: Петър Берон. *Изследвания и материали*. Съст. М. М. Гечев. София, БАН, 1962, с. 131–152.
- [9] Йоцов 1939: Йоцов, Б. Букварът на Берона. В: Берон, П. *Буквар с различни поучения*. (Фототипно издание, стъкмено с увод и бележки от Б. Йоцов.) София, 1939, с. I–XXXII.

